

Dr. Mitja Saje

Azijski potenciali in mednarodna odličnost

Kitajska je bila vse do konca 18. stoletja največja gospodarska sila v svetu. To se je odražalo tako v količini proizvodov, ki so zadovoljevali takrat še vedno največje domače tržišče na svetu¹ kot tudi v izjemni kvaliteti tradicionalnih kitajskih proizvodov. Za to so bili zaslužni predvsem visoka raven kulture z dolgo neprekinjeno tradicijo in izjemno trajen in trden politični sistem. Prednosti kitajskega tradicionalnega političnega sistema v pred-modernem času so bile predvsem visoka stopnja racionalnosti (le-ta je pomembno spodbudila razvoj evropskega razsvetljenstva), bistveno večja stopnja družbene mobilnosti kot v tedanji Evropi in velik poudarek, ki ga je kitajski sistem dajal izobraževanju. Izobrazba je bila na osnovi etičnih in moralnih vrednot konfucijanske ideologije tista pomembna odlika, ki je določala družbeni položaj posameznika in v povezavi z njim tudi položaj vse družine. Ker je bila izobrazba teoretično dostopna vsem svobodnim državljanom, je bila to velika spod-

1 V srednjem veku je Kitajska imela približno trikrat več prebivalcev kot Evropa, kar je v pogojih tradicionalnega gospodarstva dokaz uspešnosti njenega sistema, da je Kitajska v ne bistveno boljših geografskih pogojih uspela prehraniti tako številno prebivalstvo. Z industrijsko revolucijo in uvajanjem sodobnih metod kmetovanja se je razlika v številu prebivalstva med Kitajsko in Evropo začela zmanjševati in v prvi polovici 20. stoletja se je njuno število prebivalstva skoraj izenačilo. V drugi polovici 20. stoletja je, zaradi upočasnjene rasti prebivalstva v Evropi in nadaljnje sorazmerno hitre rasti prebivalstva na Kitajskem (do uvedbe uspešne politike omejevanja rojstev), njeno prebivalstvo ponovno hitreje naraščalo in je sedaj približno dvakrat številčnejše od evropskega.

buda za vse sloje prebivalstva, da bi njihovi potomci dosegli čim višjo izobrazbo in si s tem zagotovili boljši družben položaj. Po drugi strani je visok družben ugled izobrazbe pomenil, da so se v ospredje in na položaje, ki so omogočali sodelovanje pri vodenju in upravljanju države in družbe praviloma povzpeli le najsposobnejši.

Kitajski tradicionalen sistem je omogočal deželi hitrejši gospodarski razvoj in absolutno tehnološko prednost nekako do 13. stoletja. Kasneje se je, delno tudi kot reakcija na mongolsko okupacijo, Kitajska pod domačo dinastijo začela zapirati vase in utrdila model tradicionalne konfucijanske družbe. Vendar je tokrat prevladalo strogo posnemanje starih vzorov, ki je kmalu zadušilo vsako inovativnost, zato lahko rečemo, da je Kitajska prešla v fazo tehnološke stagnacije, čeprav je svojo prednost pred ostalim svetom zaradi velikega naskoka iz preteklosti, ohranila še več stoletij. V drugi polovici dinastije Ming so se nasprotja v kitajski tradicionalni družbi že tako zaostрила, da je proti koncu dinastije sistem začel postopno razpadati, vendar je mandžurska osvojitelj Kitajske ta proces začasno prekinila. Mandžurci so zasedbo Kitajske opravičevali, da deželo rešujejo pred razpadom in kulturnim propadom, zato so prevzeli vlogo varuhov tradicionalnega sistema. Ponovno so restavriral pravoverno neokonfucijansko državo in ustvarili trden imperij, vendar so v težnji po doslednem posnemanju starih vzorov preprečevali spremembe in onemogočali vse poskuse napredka. Cesarstvo je ohranjalo videz mogočnosti vse do nasilnega vdora zahodnih držav, ki so si izborile prodor na kitajsko tržišče in pahnile Kitajsko v stoletno polkolonialno odvisnost.

Prav stoletje nemirov, kriz in ponižanj, od začetka opijskih vojn do sredine XX. stoletja, je hkrati obdobje naporenega iskanja novega položaja v svetu in prilagajanja izzivom zahodne civilizacije, ki je začelo v temeljih preobraziti kitajsko družbo in zavest. V krčih kljubovanja tujim vplivom in agoniji tradicionalnega sistema se je v tem času začela porajati moderna Kitajska. Zaradi izjemne stabilnosti sistema in vztrajnega kljubovanja novostim, ki so spodbudile hitrejši razvoj Evrope in so nato, oborožene s sodobno tehniko, neizprosno udarjale po kitajskih vratih, je bil proces kitajskega prilagajanja toliko napornejši in agonija tradicionalnega sistema toliko

daljša. V napornem procesu modernizacije, ki se je začel po opijskih vojnah v drugi polovici 19. stoletja, se je Kitajska zelo počasi in postopoma prilagajala novim razmeram, tako da je v posameznih fazah enega za drugim začela sprejemati posamezne elemente zahodnega sistema, pri čemer ta proces še vedno ni povsem zaključen. Do konca 19. stoletja je veljalo prepričanje, da morajo zaradi superiornosti domače družbene ureditve in kulture, od zahoda prevzeti le naprednejšo vojaško tehniko in kasneje, ko prvi poskusi niso dali pravih rezultatov še industrijsko tehniko. V začetku 20. stoletja so prišli do spoznanja, da sodobna država potrebuje sodobne institucije, vendar razen zrušitve zadnje dinastije in tradicionalnega sistema niso uspeli vzpostaviti učinkovitega novega sistema državne uprave. Po neuspešnih poskusih uvajanja demokracije in razočaranju po koncu 1. svetovne vojne, ko za Kitajsko še niso veljala pravila enakopravnosti v mednarodni skupnosti, je prišlo do kulturnega preporoda s širjenjem idej o evoluciji, individualizmu in družbenem razvoju, ki mu je sledil upor tradicionalni patriarhalni družini in tradicionalnim družbenim vrednotam. Skoraj istočasno s tem duhovnim gibanjem so se zaradi uspešne oktobrske revolucije v Rusiji začele na Kitajsko širiti tudi ideje o revoluciji. Iz borbe dveh zahodnih konceptov: evolucije in revolucije, je kot zmagovalec izšla kitajska komunistična stranka, ki je vzpostavila sistem po vzoru Sovjetske zveze. Prav prevlada komunistične ideologije in njenega družbenega sistema je pomenila do tedaj najodločnejši korak v smeri modernizacije in sprejemanja zahodnih konceptov, saj so bile to v osnovi zahodne ideje, ki so pospešile industrializacijo, uvedle sodobne institucije in šolstvo in v temelju spremenile tradicionalne družbene vrednote. Nov korak v tej smeri pomenijo gospodarske reforme s politiko odpiranja, ki od konca sedemdesetih let preteklega stoletja intenzivno vključujejo Kitajsko v proces globalizacije in ji zaradi hitro rastoče gospodarske moči postopoma vračajo njen ugled v svetovni skupnosti narodov.

Če govorimo o potencialu Kitajske v procesu vključevanja v svetovno gospodarstvo, moramo izhajati iz njenih značilnosti, pri čemer je glavna posebnost predvsem velikost Kitajske. V državi kontinentalnih razsežnosti z milijardo in tri sto milijoni prebivalcev, ki delajo

pod skupno centralizirano upravo in nastopajo na enotnem tržišču, lahko njeno gospodarstvo označimo kot velik gospodarski sistem. Tak sistem ima določene zakonitosti delovanja po katerih se razlikuje od denimo srednje velikih ali majhnih gospodarstev. Ena od posebnosti velikega gospodarstva je, da ima večjo vztrajnost in je zato manj občutljiv na zunanje vplive. Na velikem tržišču obstaja več možnosti prodaje in zato v normalnih okoliščinah tak trg omogoča sobivanje večjega števila proizvajalcev. V primerih ko imamo opravka s proizvodi, ki za nižje proizvodne stroške posameznega izdelka zahtevajo proizvodnjo v ogromnih količinah, je tako domače tržišče dovolj veliko, da opraviči visoka vlaganja v velike proizvodne obrate in se ni potrebno ubadati z razmišljanjem, ali bo proizvodne viške možno prodati na zahtevnejših tujih trgih. Za takšno tržišče se tako rekoč splača izdelovati vsak proizvod, zato je ena od značilnosti velikih gospodarskih sistemov sorazmerno velika stopnja samozadostnosti.

Malo pred koncem 19. stoletja je bila Kitajska še skoraj povsem samozadostno tržišče in tudi kasneje so tuji izdelki le počasi prodirali na njen trg, tako da je njihov delež dolgo ostal zanemarljivo majhen. Ker so majhna gospodarstva z veliko večjim deležem vključena v zunanjetrgovinsko menjavo kot velika, je velik gospodarski sistem veliko manj odvisen od zunanje trgovine kot majhno gospodarstvo in zaradi tega je veliko gospodarstvo tudi bistveno manj odvisno od nihanj na tujih trgih in od okoliščin na svetovnem trgu. Poleg tega se veliko gospodarstvo zaradi večje samozadostnosti in manjše odvisnosti od zunanje trgovine veliko lažje zapre pred zunanjimi vplivi kot na primer manjše gospodarstvo z manj raznovrstno strukturo proizvodnje. Tako zapiranje ali izolacija od zunanjega sveta je običajno posledica politične odločitve, da bi čim bolj zmanjšali stike s tujino in s tem preprečili širjenje tujih vplivov, kar naj bi pomagalo ohranjati trdnost političnega sistema. Take odločitve so pogosto povezane z neugodnimi mednarodnimi okoliščinami v katerih bi država morala sprejeti določene obveznosti, ki so v nasprotju z interesi političnega vodstva.

Visoka stopnja zaščite pred neugodnimi zunanjimi vplivi je v določenih okoliščinah, ko gospodarstvo potrebuje začasno zaščito, da

se toliko okrepi, da je bolj sposobno tekmovati s tujo konkurenco, lahko na kratek rok koristna, vendar se dolgoročno običajno kmalu začnejo kazati škodljivi učinki manj gospodarne strukture, predvsem pa v takem primeru država začne izgubljati stik s tehničnim in tehnološkim napredkom v svetu. Na Kitajskem se je autarkija začela že zgodaj v petdesetih letih, predvsem kot posledica mednarodne izolacije po kitajskem sodelovanju v korejske vojni. Po sporu s Sovjetsko zvezo in prekinitvi gospodarskih stikov z njo, se je Kitajska v šestdesetih letih skoraj hermetično zaprla, tako da je v tistih letih tako rekoč predstavljala svet zase. Takrat je bilo njeno geslo samozadostnost in opiranje na lastne sile. Prav zaradi svoje velikosti je Kitajska tako izolacijo lažje vzdržala, vendar je ob tem začela izgubljati tekmo s časom. Slabe izkušnje so jo v sedemdesetih letih vodile v postopno odpiranje, ki se je s politiko reform nato še močno pospešilo in jo do konca 20. stoletja tako rekoč povsem vključilo v mednarodno skupnost.

Druga velika značilnost Kitajskega gospodarstva je povezana z njeno preteklostjo in podedovano strukturo, ki jo je nasledila od nekdanje oblasti. Pomembno vlogo v kitajskem gospodarstvu pred drugo svetovno vojno so imeli tujci. Nadzorovali so velik del sodobnejših področij kitajskega gospodarstva (promet, industrija, bančništvo), ki so bila v glavnem skoncentrirana v velikih mestih ob morju in vzdolž Dolge reke. V teh pristaniških mestih so imeli tujci posebne pravice, ki so tem mestom praktično dajale polkolonialni status. Tako je bila za gospodarstvo na Kitajskem v prvi polovici 20. stoletja značilna dvojnost: na eni strani še skoraj povsem tradicionalno podeželje, obremenjeno s prenaseljenostjo in hudo socialno krizo in na drugi strani sodobnejša obalna mesta, v katerih so pretežno gospodarili tujci in maloštevilni domači kapitalisti. Ta mesta so bila tako rekoč otoki v morju zaostalega tradicionalnega gospodarstva in niso mogla bistveno spremeniti celotne podobe zaostalosti.

Podobo bede in razdejanja je še zaostрила japonska okupacija in vojne vihre, ki so se po porazu Japonske nadaljevale v neprizanesljivi državljanski vojni. Tako je osvoboditelje pričakalo gospodarsko razdejanje s podedovano strukturo v veliki meri še vedno tradi-

cionalnega in s polkolonialno preteklostjo obremenjenega gospodarstva. Za razumevanje okoliščin v katerih je nova oblast v Ljudski republiki Kitajski krenila na pot gospodarskega razvoja je potrebno upoštevati predvsem izredno zaostalost, ki je zaznamovala njen izhodiščni položaj in nesorazmerno velik delež kmečkega prebivalstva, ki je bil posledica pretežno tradicionalne podobe kitajskega podeželja. Ob ustanovitvi LR Kitajske je na podeželju živel več kot 85% vsega prebivalstva. Tako razmerje med mestnim in podeželskim prebivalstvom je tipično za tradicionalne agrarne družbe in kaže da maloštevilna sodobnejša mesta zaradi velikosti države in izredne številčnosti njenega prebivalstva niso bistveno vplivala na statistično podobo tega razmerja. Posebnost Kitajske je v tem, da se to razmerje ni bistveno spreminjalo tudi potem, ko je država krenila na pot pospešenega industrijskega razvoja. Čeprav je bilo za večino dežel tretjega sveta značilno, da je razvoj modernega gospodarstva v velikih mestih spremljalo stihijsko priseljevanje podeželskega prebivalstva, ki je ustvarilo ogromna težko obvladljiva velika mesta, se to na Kitajskem ni zgodilo, ker je država namerno preprečila nenadzorovano preseljevanje prebivalstva.

Problem s katerim se je Kitajska soočala v začetnih fazah industrializacije je bilo predvsem prehranjevanje njenega izjemno številčnega prebivalstva v povezavi s problemom velike agrarne prenaseljenosti. Tako je na podeželju živel veliko ljudi, katerih mejna produktivnost je bila nič, zato pridelek ne bi bil nič manjši, tudi če bi se ti ljudje odselili. Problem kitajskega podeželja je bil, da prehrana podeželskega prebivalstva ni bila zadostna, ampak komaj nekoliko nad potrebnim minimumom, zato bi v primeru, da bi se odvečno podeželsko prebivalstvo odselilo, ostali pojedli toliko več in bi nastal problem prehrane viškov prebivalstva v mestih. Da bi se ubranila te nevarnosti in imela nadzor nad gibanjem prebivalstva, je kitajska oblast s pomočjo sistema registracije stalnih bivališč zavirala prost pretok prebivalstva.

Zaradi strogega nadzora se razmerje med podeželskim in mestnim prebivalstvom Kitajske tri desetletja skoraj ni spremenilo. Delno je k ohranjanju tega razmerja pripomoglo tudi dejstvo, da je začetna industrializacija v petdesetih letih temeljila predvsem na

težki industriji, ki je pretežno kapitalno intenzivna in zahteva sorazmerno manj novih delovnih mest, zato so bile potrebe po prитоku delovne sile s podeželja manjše. Kasneje je nekoliko vplival tudi razlog, da je bil po uveljavitvi politike omejevanja rojstev, naravni prirastek na podeželju višji kot v mestih in se je zato, kljub priseljevanju podeželskega prebivalstva v mesta, razmerje med obema kategorijama prebivalstva sorazmerno manj spremenilo. Opazne spremembe so nastale šele, ko se je politika reform v osemdesetih letih močno razmahnila in je bistveno hitrejša gospodarska rast, ki je po novem temeljila predvsem na rasti delovno intenzivnih panog in storitev, zahtevala veliko več nove delovne sile.

Izjemno hiter gospodarski razvoj Kitajske v zadnjih dveh desetletjih 20. stoletja je sprožil korenite spremembe življenja ljudi na vseh področjih, s čimer se je začel dolgotrajen proces preobrazbe kitajske družbe. Pod vplivom sproščene delovanja tržnega gospodarstva se je krepil pretok ljudi, ki ni več upošteval starih administrativnih omejitev. V kolikor vlada ni sproščala predpisov, ki so omejevali delovanje tržnega gospodarstva, jih je preprosto povozil čas, kakor se je zgodilo v primeru administrativnih prepovedi preseljevanja ljudi. Čeprav je v tem času prišlo do zelo velikih premikov ljudi iz podeželja v velika mesta, posebne gospodarske cone in nova mesta, ki rastejo sredi nekdanj povsem kmetijskih pokrajin, ostaja delež podeželskega prebivalstva za celotno državo še vedno sorazmerno visok in je leta 2004 znašal okoli 60%. To je zaradi vseh prej navedenih razlogov še vedno razmeroma visok odstotek in je približno enkrat višji kot v državah s primerljivo višino BDP na prebivalca, zato je sorazmerno velik delež podeželskega prebivalstva še vedno pomembna značilnost kitajskega gospodarstva.

V sedanjih razmerah hitre gospodarske rasti obstajajo, glede na strukturo kitajskega prebivalstva, velike možnosti širjenja domačega tržišča, kar utegne igrati pomembno vlogo pri vzdrževanju visoke stopnje gospodarske rasti za daljše obdobje. Kitajska je že dosegla raven srednje razvite države in prišla v fazo, ko postaja razmah potrošništva eden glavnih spodbujevalcev gospodarske rasti. Čeprav je kitajsko gospodarstvo sredi devetdesetih let 20. stoletja doseglo stopnjo nasičenosti večine domačih trgov, ji bo sedanja struktura

prebivalstva omogočala, da bo s povečevanjem dohodkov posameznih slojev prebivalstva lahko še zelo dolgo širila domače tržišče, preden bo večina prebivalstva dosegla stopnjo potrošnje kot je običajna v razvitem svetu. Tako v pogojih sodobnega tržnega gospodarstva narašča pomen velikosti kitajskega tržišča, ki glede na številčnost njenega prebivalstva obeta neslutene možnosti razvoja.

Velikost države in njenih trgov ima poseben pomen tudi za vključevanje Kitajske v proces globalizacije. V sodobnem svetu hitrega tehnološkega napredka, nadsocijalnih sistemov poslovanja in vedno večjega pretoka znanja, dobrin, storitev, kapitala in ljudi med posameznimi narodnimi gospodarstvi, še daleč ni vseeno, kako velika država se vključuje v vsa ta dogajanja na svetovni ravni. Velika država lahko po eni strani enako kot vsaka druga izkorišča prednosti, ki jih nudi odprto svetovno tržišče, po drugi strani pa se zaradi svoje velikosti lažje zavaruje pred nekaterimi neugodnimi učinki, ki jih povzroča ta odprtost mednarodnih povezav. Velika država ima zaradi svoje vloge v svetovnem gospodarstvu večjo težo pri pogajanjih o pogojih poslovanja, zato lahko v skladu s svojimi interesi uveljavi določene ugodnosti ali zaščitne ukrepe, kakršnih si manjša država ne bi mogla dovoliti. Prav to potrjujeta primera Kitajske in Indije, ki sta zaradi svojih posebnosti v zadnjih letih najuspešnejši igralki v gospodarski tekmi na svetovnem trgu.

Po uvedbi gospodarskih reform je kitajska gospodarska politika postala utečen pragmatičen aparat, ki ni več obremenjen z ideološkimi zahtevami, ampak predvsem operativna služba, ki skrbi za nemoteno odvijanje gospodarskih procesov v skladu z načrtanimi smernicami razvojnih prioritet, ki jih določajo odločitve najvišjih partijskih in državnih organov. Zaradi trdne organizacijske strukture in visoke stopnje centralizacije organov oblasti, deluje kitajski politični sistem celo bolj učinkovito kot v marsikateri razviti zahodni državi, saj je, čim je sprejeta kakšna nova politična odločitev, sposobna hitre mobilizacije razpoložljivih sredstev in učinkovitega delovanja vseh hierarhično povezanih institucij za uresničitev zastavljenega cilja.

Pomemben element kitajskega sodelovanja v svetovnem gospo-

darstvu je položaj njene valute v odnosu do ostalih valut. Prav na tem področju je kitajska vlada oziroma njena narodna banka sorazmerno samostojna pri vodenju tečajne politike in določanju paritetnih razmerij, zato lahko vodi razmeroma stabilno monetarno politiko. Do julija 2005 je bil tečaj kitajske valute Renminbi 11 let vezan na vrednost ameriškega dolarja v trdnem razmerju 1: 8,28. To je pomenilo, da je bilo kitajsko gospodarstvo nadpovprečno izpostavljeno spremembam v ameriškem gospodarstvu, ki so se odražale v gibanju vrednosti ameriškega dolarja. Po drugi strani je trdno razmerje do dolarja Kitajski zagotavljalo nespremenjene pogoje izvoza na ameriško tržišče ne glede na gibanje vrednosti dolarja. Zaradi velikega nihanja vrednosti ameriškega dolarja v zadnjih letih, je postala vezava kitajske valute izključno na dolar že do neke mere anomalija, zato je kitajska centralna banka 21. julija 2005 objavila, da prehaja na vodeni drseči tečaj na osnovi tržne ponudbe in povpraševanja z ozirom na gibanja vrednosti večjega števila valut. Pri tem je za 2,1% revalvirala vrednost svoje valute in določila, da le-ta z ozirom na razmere na finančnih trgih lahko drsi v razponu 0,3% od objavljene vrednosti.² Ta sistem omogoča Kitajski večjo prožnost pri vodenju tečajne politike, ker bo lahko določala vrednost valutnega tečaja glede na medsebojna gibanja vrednosti ameriškega dolarja, Evra in japonskega Yena na svetovnih finančnih trgih.

Veliko soodvisnost kitajskega in ameriškega gospodarstva podkrepljuje dejstvo, da je Kitajska glavni financer ameriškega zunanjega dolga. V zadnjih letih je Kitajska močno povečala svoje devizne rezerve, ki so po ocenah konec leta 2005 dosegle 795 milijard ameriških dolarjev.³ Zaradi velikih presežkov kitajske zunanjetrgovinske in plačilne bilance njene devizne rezerve iz leta v leto strmo naraščajo. Večino teh sredstev Kitajska vlaga v nakupe obveznic ameriške centralne banke in s tem izdatno kreditira ameriško gospodarstvo, kar je nekoliko protislovno, saj s tem še vedno sorazmerno revna Kitajska podpira gospodarstvo najbogatejše države na svetu. Ker gre za ogromne zneske postavlja ta povezava obe gos-

2 [http://english.peopledaily.com.cn\(c\)](http://english.peopledaily.com.cn(c))

3 <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ch.html#Econ> (č)

podarstvu v močan vzajemen odnos. Po eni strani Kitajska s svojimi naložbami pomaga vzdrževati razmeroma visoko stopnjo konjunkturo v ameriškem gospodarstvu, vse do tega, da bi lahko z velikimi posegi na tržišču to konjunkturo močno ogrozila, po drugi strani pa si zaradi odveisnosti od razmer v ameriškem gospodarstvu posebno velikih posegov na tržišču dolarskih obveznic niti ne more privoščiti, ker bi jih lahko s tem razvrednotila in tako posredno ogrozila lastne devizne rezerve. Zmanjšana konjunktura v ZDA bi posledično pomenila tudi slabše možnosti izvoza na njihovo tržišče, zato so ugodne razmere v ameriškem in svetovnem gospodarstvu vsekakor tudi v kitajskem interesu.

Kitajska je sedaj po celotnem obsegu narodnega gospodarstva, merjeno po pariteti kupne moči, že druga gospodarska sila na svetu, takoj za ZDA. pri čemer njen gospodarski pomen stalno narašča. Na velike razlike glede na uporabo različnih metodologij za merjenje gospodarske rasti lahko opozorimo, če si pogledamo, do kakšnih absurdov prihaja pri računanju bruto domačega proizvoda na osnovi tekočih menjalnih tečajev kot je običajno v poročilih Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke. Tako je bila Kitajska v poročilu Svetovne banke na spisku držav glede na višino bruto domačega proizvoda na osnovi nominalnih vrednosti za leto 2002 uvrščena na 6. mesto na svetu. Leta 2003 jo je prehitela Italija in Kitajska je zato nazadovala na 7. mesto, kljub temu, da je bila rast kitajskega BDP v tem letu 9,1%, italijanskega pa le 0,3%.⁴ Ta sprememba je bila možna, ker so italijanski BDP računali v evrih in ga po tekočem menjalnem tečaju konvertirali v dolarje, medtem ko so kitajski BDP računali v domači valuti, ki je ohranila nespremenjeno razmerje do dolarja. Napredovanje Italije oziroma njena navidezna rast je zgolj posledica spremenjenega menjalnega razmerja med dolarjem in evrom.

Kot vidimo so razlike v prikazovanju BDP po obeh omenjenih metodah zelo velike, nobena pa ne daje povsem nevtralnih rezultatov, zato je dobro, da pri mednarodnih primerjavah upoštevamo prednosti in pomanjkljivosti uporabljene metode. Za primerjanje

⁴ [http://english.peopledaily.com.cn\(a\)](http://english.peopledaily.com.cn(a))

gospodarskih potencialov posameznih držav in gospodarskih razmer, v katerih živijo njihovi prebivalci je nedvomno veliko primernejše prikazovanje na osnovi paritete kupne moči, saj na ta način izključimo velike razlike v cenah, ki obstajajo med bolj in manj razvitimi državami. Nasprotno je za primerjanje finančnih stanj in razmerij med državami primernejše nominalno obračunavanje BDP. Pri sedanji dinamiki gospodarske rasti na Kitajskem in v ZDA bi Kitajska po pariteti kupne moči dohitela ZDA okoli leta 2015 in bi nato postala vodilna gospodarska sila v svetu, s čimer bi si povrnila svoj zgodovinski položaj, ki ga je uživala do konca 18.stoletja. Na podlagi izračunov po nominalni vrednosti tekočih menjalnih tečajev naj bi se to zgodilo kakih 15 let kasneje, vsekakor pa Kitajska postaja eden od glavnih igralcev na svetovnem trgu, ki bo v naslednjih desetletjih pomembno krojil podobo globalnega gospodarstva. Znanilce takšne kitajske vloge lahko že opazimo, saj povečana Kitajska potrošnja že znatno vpliva na sedanjo rast svetovnih cen surovin in nafte.

S hitrim razvojem od začetka reform dalje se na Kitajskem spreminja tudi struktura njenega gospodarstva, tako da delovno najbolj intenzivne panoge, ki so predstavljale glavno gonilo hitrega razvoja in izvozne ekspanzije v prvih dveh desetletjih, niso več edine izjemno uspešne izvozne panoge. V zadnjih letih se obseg izvozno usmerjenih panog vse bolj širi, pri čemer se težišče glavnih nosilcev razvoja postopoma seli k tehnološko bolj zahtevnim panogam, zato postaja Kitajska vedno bolj konkurenčna tudi na teh področjih. Hkrati se je dotok najcenejše delovne sile že močno zmanjšal, tako da se v gospodarsko uspešnejših obmorskih provincah že soočajo s pomanjkanjem cenene delovne sile. Ta proces vodi v postopno zviševanje delavskih plač, kar poteka vzporedno s hitro gospodarsko rastjo, potem ko so možnosti najemanja dodatnih najcenejših nekvalificiranih delavcev enkrat izčrpane. Takrat postane selitev težišča izvozne usmeritve v tehnološko zahtevnejše in po dohodkih zaposlenih cenovno višje oblike proizvodnje nujnost uspešnega razvoja. Pri tem narašča konkurenčnost novih, tehnološko vedno bolj zahtevnih panog, medtem ko začne pomen in konkurenčnost običajnih, delavno najbolj intenzivnih panog upadati. Kitajska je v

zadnjem letu že dosegla kritično točko, ko bo nadaljnja hitra rast njenega izvoza v marsičem odvisna od njene sposobnosti postopnega spreminjanja sestave izvoznih panog. To tudi pomeni verjetno selitev delovno najbolj intenzivnih panog v bolj konkurenčna okolja, oziroma, da postajajo za tuje investicije v omenjene panoge bolj privlačne druge, cenovno ugodnejše dežele kot so Indija, Indonezija, Vietnam, Bangladeš, ipd.

Poleg možnost za ohranjanje konjunktura na izvoznih trgih bo za nadaljnji stabilen razvoj kitajskega gospodarstva zelo pomembna tudi struktura domače potrošnje in razmere na domačem trgu. Lahko bi rekli da se leta 2005 kitajsko gospodarstvo nahaja v fazi vzpona novega gospodarskega ciklusa, ki se je začel v začetku tega stoletja, saj od leta 2001 stopnja rasti njihovega BDP ves čas polagoma narašča. Leta 2004 je stopnja rasti po oceni kitajskega statističnega urada znašala 9,5%, kar je dobra dva odstotka nad predvideno stopnjo, ki si jo je za politični cilj zadalo sedanje politično vodstvo in tudi po ocenah za leto 2005 bo stopnja rasti podobna, ozirom nič nižja. Tako že lahko govorimo o nekoliko pregretem gospodarstvu, saj se stopnja rasti v zadnjih letih, kljub prizadevanjem in ukrepom vlade, da bi jo umirila v načrtovane okvire, ni zmanjšala. To kaže na močno lastno dinamiko gospodarstva v fazi vzpona, ko se ravnanje večinoma opira na optimistična pričakovanja bodoče rasti in zato predvsem sledi lastnim pobudam, zaradi česar vladni ukrepi in zunanje zavore ne delujejo dovolj učinkovito.

Sedanjo hitro rast v veliki meri podpira neobičajno visoka stopnja investiranja, ki je že leta 2003 znašala 42%, v zadnjih dveh letih pa je še za odstotek ali dva višja. Tako visoko stopnjo investiranja delno omogoča tudi ne dovolj previdna politika kitajskih bank, ki v vzdušju hitre rasti ob pričakovanju novih poslovnih uspehov brez velikih zadržkov dajejo kredite vsakovrstnim investicijskim projektom. V takih razmerah lahko igrajo pomembno vlogo psihološki faktorji obnašanja investitorjev, ki v razmerah splošnega optimizma pogosto precenijo sposobnosti tržišča. To lahko privede do velikih neusklajenosti, na kar opozarjajo že tudi nekateri kitajski strokovnjaki. Tako velik obseg investiranja predstavlja tudi nesorazmerno velik pritisk na cene surovin in energije, še zlasti ker ima Kitaj-

ska statistično manj naravnih bogastev po glavi prebivalca od svetovnega povprečja. Poleg tega tak obseg investiranja pomeni izredno obremenitev okolja, a zaradi velikosti Kitajske dobivajo vsi omenjeni problemi tudi globalne razsežnosti.

Nevarnost, da bi ob kakem nepredvidenem dogodku ali spremembi razpoloženja investorjev prišlo do nenadnega občutnega upada investicij in zastoja gospodarske rasti, bi imela na Kitajskem povsem nepredvidljive posledice. Zaradi še vedno nezdravega bančnega sektorja, bi gospodarski zastoj lahko povzročil insolventnost velikih štirih državnih bank in s tem finančno krizo širših razsežnosti, da ne omenjamo možnosti zaostrovanja socialnih napetosti in družbenih nemirov, ki bi lahko spremljale tovrsten razplet dogodkov. Vse navedeno govori v prid tezi, da bi se za vzdrževanje stabilne gospodarske rasti morala umiriti investicijska potrošnja, in sicer predvsem kar zadeva naložbe v prekomerne kapacitete proizvodnih panog, medtem ko bi naložbe v prometno infrastrukturo, energetiko in izgradnjo mest še naprej ostale pomemben vzvod ohranjanja visoke gospodarske aktivnosti. Prav tako pomembno bo tudi povečevanje kupne moči na domačem tržišču, saj bo večja osebna potrošnja prebivalstva igrala vedno važnejšo vlogo pri vzdrževanju razmeroma visoke stopnje dolgoročne gospodarske rasti.

Ker bodo ob sedANJI višini investiranja na Kitajskem kapacitete za proizvodnjo potrošniških dobrin kmalu znatno večje od kupne moči kitajskega prebivalstva bo postalo usklajevanje razmerij na domačem tržišču bistveni pogoj za nemoteno gospodarsko rast. Pri tem velja omeniti, da za proizvodnjo nekaterih dobrin, namenjenih pretežno domačemu tržišču kot na primer za osebne avtomobile, ki bodo v naslednjih letih predstavljali vse pomembnejši del osebne potrošnje kitajskega prebivalstva, ne bo mogoče vseh proizvodnih viškov avtomatično usmeriti v dodaten izvoz. Zato bo za vzdrževanje zadostne kupne moči na domačem tržišču nujno povečevanje dohodkov domačega prebivalstva. Tu ponovno naletimo na problem dvigovanja delavskih plač, za katere vemo, da njihova nizka raven izdatno podpira izvozno konkurenčnost kitajskega blaga. Poleg uspešnih podjetnikov, ki tvorijo sloj novih bogatašev, so se v zadnjem desetletju občutno povečali dohodki visoko izo-

braženih strokovnjakov, ki se po kupni moči že skoraj lahko primerjajo s svojimi kolegi iz razvitejšega sveta in predstavljajo novo nastajajoči srednji razred. Ti so bili v zadnjih letih gonilo potrošniško usmerjene rasti na domačem tržišču. Vendar bo za nadaljnjo povečevanje kupne moči na kitajskem tržišču nujna rast plač širših slojev prebivalstva, kar bo še okrepilo potrebo po zamenjavi glavnih izvoznih panog s tehnološko zahtevnejšimi.

Vsi omenjeni procesi, ki se odvijajo na Kitajskem kažejo, da se tudi ta država razvija v smeri vse bolj izrazite potrošniške družbe, ko bo povečevanje domače kupne moči in spodbujanje potrošniške miselnosti ob poudarjeni izvozni usmeritvi postalo pomembna gonilna sila vzdrževanja razmeroma visoke stopnje gospodarske rasti. To je model razvoja, ki nam je dobro znan iz zgodovine razvitih zahodnih držav, in ki so ga kasneje še bolj uspešno ponovile nekatere dežele vzhodne Azije kot na primer Japonska, Južna Koreja in Tajvan. V primeru Kitajske je edina razlika to, da se ta proces odvija v državi ogromnih razsežnosti, ki zajema skoraj petino svetovnega prebivalstva, zato so in bodo posledice njenega hitrega gospodarskega razvoja toliko pomembnejše za prihodnost svetovnega gospodarstva. V tem procesu je Kitajska že rešila nekatere probleme, povezane z nekdanjo nizko stopnjo razvitosti in je na dobri poti, da postopoma reši še preostale, iz revščine izhajajoče težave, ki so jo obremenjevale v preteklosti.

Poleg tendence, da bo Kitajska postopoma ponovno dosegla največji delež v skupnem obsegu svetovnega gospodarstva je ves čas od uvajanja politike reform dalje prisoten tudi proces izboljševanja kvalitete izdelkov in storitev ter usmeritev v odličnost, ki jo že lahko zaznavamo na številnih področjih. Glavno spodbudo za izboljševanje kvalitete je vpeljal že sam tržni gospodarski model, ko je proti koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja večina blagovnih trgov na Kitajskem dosegla stopnjo nasičenosti. To je pomenilo prehod v povsem novo kvaliteto gospodarjenja in vodenja gospodarske politike. Delovanje kitajskega gospodarstva je tako v osnovnih potezah postalo podobno drugim razvitim gospodarskim sistemom, ki zahtevajo zelo precizne mehanizme nadzora in usmerjanja gospodarskih tokov. Hkrati se je povečal pomen konkurence, ki je začela

močneje vplivati na poslovne odločitve, zagotavljanje boljše kvalitete in iskanje boljših poslovnih rešitev, ki bi izdelkom zagotovili boljši položaj na tržišču.

Vlada je v okviru reforme izvajala tudi neposredne ukrepe za izboljšanje kvalitete, raznolikosti in specializacije izdelkov. Leta 1978 so začeli uvajati državni nadzor kvalitete izdelkov. Kvaliteto so spodbujali s tekmovalnimi aktivnostmi kot na primer izbor kvalitete meseca ter z ukrepi, ki so zajemali naslednja področja: državna gospodarska komisija je opravila pregled kvalitete narodnega obsega za industrijske izdelke; uzakonili so standarde in določila, ki zadevajo končno kvaliteto izdelkov; izvajali so nadzor celotne kvalitete. Komisija je celo predložila metode za popolno kontrolo kvalitete v industrijskih podjetjih (v celotnem procesu: od oblikovanja, načrtovanja, poskusne izdelave, proizvodnje, prodaje in uslug, ki sledijo prodaji). Uvedli so tudi ukrepe za razvoj in izboljšanje izdelkov glede na njihove pomanjkljivosti⁵.

Na Kitajskem ne gre prezreti dejavnikov, ki izvirajo iz dediščine njihove tradicije in lahko v sodobnem poslovanju prispevajo pomemben delež h krepitvi odličnosti. V zadnjih leti smo priča ponovni krepitvi nekaterih moralno etičnih vrednot, ki izhajajo iz konfucijanske miselnosti, in ki so v preteklosti pomagale vzdrževati trdnost tradicionalne družbene ureditve. Taki trendi so celo politično zaželeni, ker postajajo, ob vedno šibkejši ideološki opori, na katero se lahko politično vodstvo še zanaša, vplivi tradicionalne družbene kohezivnosti vedno pomembnejši. Tako postajajo nekateri elementi tradicionalnih družbenih vrednot, ki ohranjajo trdnost hierarhične družbene strukture, harmonične odnose med različnimi družbenimi sloji in občutek pripadnosti kolektivu s poudarjanjem spoštovanja do nadrejenih in paternalističnim odnosom le-teh do podrejenih, tisto vezno tkivo odnosov v družbi, ki v sodobnih razmerah neoliberalnih teženj v globaliziranem gospodarstvu zagotavlja večjo socialno gotovost in družbeno stabilnost ter na ta način krepi položaj kitajskega gospodarstva v okvirih globalnega tekmovanja.

Nekatere tradicionalne vrednote in vzorci obnašanja predstavlja-

5 Hsü Immanuel C. Y.: *The Rise of Modern China*. Oxford: Oxford University Press 2000: 842

jo možnost za novo kvaliteto in odličnost v poslovnih odnosih med kitajskimi podjetji in njihovimi tujimi partnerji, vendar ob predpostavki, da tujci poznajo kitajsko miselnost, ki izhaja iz njihove kulturne tradicije, in njihove poslovne navade ter da znajo to drugačnost tudi ceniti. Glede na to, da je za konfucijance izhodišče vseh odnosov v družbi družina, so po analogiji tudi večje družbene organizacije v osnovi velike družine, kjer urejajo razmerja med posameznimi celicami podobni odnosi kot v družini. Za tujega partnerja je problem predvsem to, kako postati del take velike poslovne družine. Zato so prva pogajanja s kitajskimi partnerji, preden se sklenejo prvi posli in preden se doseže potrebno zaupanje, praviloma vedno zelo zahtevna in naporna. Ko se tuji partner prebije skozi te začetne težave in ko se vzpostavi potrebno zaupanje, je vse nadaljnje poslovanje bistveno lažje. Ko kitajsko podjetje sprejme svojega tujega partnerja v krog svoje velike družine, začnejo veljati pravila trdnih prijateljskih odnosov, ki temeljijo na visoki stopnji medsebojnega zaupanja, zato tak položaj omogoča tujemu partnerju bistveno prednost pred ostalimi konkurenti.

Ključne besede: tradicija, konfucijanstvo, modernizacija, globalizacija.

Summary

China, its Potentials and Excellence

Until the end of 18th century China has been leading economic power in the world, regarding mainly the size of commodity production for its huge internal market, though it was also distinguished by the quality of its traditional products. Since Opium wars it went through slow and agonizing process of adaptation to western technology, institutions, ideas, and social systems, which resulted

in dissolution of traditional state and social system. The economic reforms of the last two decades of 20th century are just the last phase of this long process resulting in China's rapid economic growth and its integration into international community along the lines of globalization.

When speaking about China's potentials, first the main characteristics of its economy should be taken into consideration. The most obvious characteristic is the size of its population and economy which gives it a special privilege of an enormous domestic market. This makes the country less dependent on foreign economic circumstances and provides a strong potential for long term economic growth. Of course in order to rely on expanding domestic market the raise of income levels of broader social strata will be necessary and it will also require a substantial change of the country's economic structure. To reach this goal and to keep its share of export markets, China will have to move its export intensive production towards technologically more sophisticated sectors of production. On the other hand, the size of its market and its economy enables China to play a stronger role in global economy as well as gain some protection for its internal economy. In this way China and also India are becoming the most successful players in the process of globalisation.

Following this direction of economic development China will be in good position to regain its pre 19th century position in world economy. Certainly as important as quantitative economic growth is also improvement of quality and excellence. In this field the main change of direction has already been brought about by economic reforms and stronger role of market economy. The important change of economic behaviour in China took place in the late nineties of the 20th century when most of China's commodity markets reached the level of saturation and concurrence started to play a stronger role in defining producers' position on the market and thus stimulating a push towards higher quality of products. The aims for better quality were also supported by government action in the course of economic reforms. None the less in the contemporary world some traditional values may prove to enable a new ground for ex-

cellence. As we are witnessing a rehabilitation of some Confucian values and its social role in China, it may give a new quality to the functioning of China's macroeconomic and social system as well as provide a better quality of business relations of Chinese firms with their foreign partners along Confucian coloured lines of behaviour, under the condition that foreign partners are familiar and aware of the cultural background which they are dealing with.

Key words: *tradition, Confucianism, modernisation, globalisation.*